

*Спільник С. І.**кандидат філософських наук, доцент
Класичний приватний університет*

КРИМІНОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ОКРЕМИЙ НАПРЯМОК ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Анотація. У статті автором на основі сучасних здобутків кримінального та кримінально-виконавчого права було приділено увагу питанню кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України як окремого напрямку державної політики у сфері боротьби зі злочинністю. Разом із тим, автором розглянуто сучасні підходи до розуміння поняття «політика» та «державна політика». Наголошено, що державну політику в свою чергу необхідно розмежовувати від публічної політики, адже дані поняття не є тотожні. Таким чином, питання антикримінальної політики зазвичай не обділене увагою наукової спільноти. Проте залишаються суперечливими та дискусійними питання щодо визначення підсистем, їхнього місця та взаємозв'язку між собою, у системі політики у сфері запобігання злочинності тощо. Багато науковців наголошують на існуванні проблемних питань у різних сферах політики України, т.ч. і це стосується не лише політики боротьби зі злочинністю. Що свідчить, зокрема, про нестабільність сучасних глобалізаційних процесів на шляху європейської інтеграції України. За загальним правилом під політикою розуміють діяльність правлячої групи людей, спрямовану на регулювання суспільних відносин з/між громадянами. Більш детально поняття «політика» розглянуто в наукових публікаціях. Автор встановив, що державна політика — це діяльність держави щодо регулювання суспільних відносин. Державну політику, у свою чергу, необхідно відрізнити від державної політики, заснованої на сучасних наукових досягненнях науки державного управління. Зрештою, державна політика за своєю суттю є більш широким поняттям на відміну від державної політики. Це, зокрема, пов'язано з тим, що громадська безпека охоплює не лише і не лише державні установи, а й недержавні. Наголошується, що з усього викладеного в роботі впливає, що кримінологічна діяльність Державної пенітенціарної служби України є системоутворюючим елементом державної політики України. Тому актуальність дослідження етимології питання для визначення поняття публічної політики. При цьому встановлено, що кримінологічна діяльність Державної пенітенціарної служби України є одним із ключових напрямів державної політики у сфері боротьби зі злочинністю. Це підтверджується підвищеною увагою до вдосконалення діяльності Державної пенітенціарної служби України, як з боку законодавця (реформа Державної пенітенціарної служби), так і наукової громадськості (це, зокрема, видно зі стрімкого зростання, останнім часом, захищене дисертаційне питання).

Ключові слова: кримінально-виконавча служба, кримінально-виконавче право, кримінологічна діяльність, державна політика, політика.

Постановка проблеми. Наразі Державна кримінально-виконавча служба України займає окрему щабліну у кримінологічній та кримінально-виконавчій політиці країни, які в свою чергу виступають системоутворюючими елементами, або підсистемами державної політики у сфері боротьби зі злочинністю.

Так хоча, питання політики у сфері протидії злочинності зазвичай не було обділеним увагою наукової спільноти. Однак, і наріз залишаються спірні та дискусійні питання стосовно визначення підсистем, їх місця та взаємозв'язок між собою, в системі політики у сфері протидії злочинності тощо. Про наявність проблемних питань у різних сферах політики України наголошують чимало науковців, і це стосується не тільки політики сфери протидії злочинності. Що свідчить, зокрема, про нестабільність сучасних глобалізаційних процесів на шляху Європейської інтеграції України.

Цим, зокрема, і зумовлюється актуальність дослідження питання кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України як окремого напрямку державної політики у сфері боротьби зі злочинністю.

Дослідженню окремих аспектів кримінально-виконавчої політики приділяли увагу наступні вчені: В.І. Борисов, М.В. Бучко, Ю.В. Кернякевич-Танасійчук, І.В. Козич, В.В. Кондратішина, М.О. Красій, В.Д. Людвік, О.О. Некрасов, О.В. Острогляд, В.Ф. Примаченко, А.І. Терещенко, П.Л. Фріс, В.Г. Хашев, М.П. Чубинський, Шаблістий В.В., О.О. Шкута та інші. Але віддаючи данину окресленій плеяді науковців, обділеним увагою залишилось питання кримінально-виконавчої політики як окремого напрямку діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України.

Мета статті полягає у дослідженні кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України як окремого напрямку державної політики у сфері боротьби зі злочинністю.

Виклад основного матеріалу.

Як відзначає один із найвпливовіших фахівців у дослідженнях присвячених питанню кримінально-правової політики П.Л. Фріс, до початку ХХІ століття в Україні питання політики у сфері боротьби зі злочинністю та її складових: кримінально-правової, кримінальної процесуальної, кримінально-виконавчої та кримінологічної (профілактичної) політики практично не досліджувались, а якщо їм і приділялась увага, то, на жаль, лише фрагментарно в контексті інших правових досліджень у сферах відповідних наук. Лише окремі науковці у своїх статтях і виступах робили спроби проаналізувати її окремі аспекти. Взагалі, робить висновок правник, в Україні

склалася парадоксальна ситуація, яка була пов'язана із дискусією між провідними науковцями країни, фахівцями в галузі наук кримінально-правового циклу з приводу існування такого виду політики взагалі. І це притім, що це поняття давно і фундаментально утвердилось у науці. Водночас, наголошує автор, не треба забувати, що її фундатором у науці в Російській імперії був саме український видатний вчений М.П. Чубинський. Цьому питанню були присвячені десятки досліджень як науковцями дореволюційної доби, так і науковцями СРСР ХХ сторіччя, здебільшого представниками російської науки. Проблеми кримінальної політики (політики у сфері боротьби зі злочинністю, кримінально-правової політики) викладалися з 80-х років ХХ ст. у ЗВО країни [1, с. 180].

Так, питання політики у сфері протидії злочинності зазвичай не було обділеним увагою наукової спільноти. Однак, і наріз залишаються спірні та дискусійні питання стосовно визначення підсистем, їх місця та взаємозв'язок між собою, в системі політики у сфері протидії злочинності тощо. Про наявність проблемних питань у різних сферах політики України наголошують чимало науковців, і це стосується не тільки політики сфери протидії злочинності. Що свідчить, зокрема, про нестабільність сучасних глобалізаційних процесів на шляху Європейської інтеграції України.

Як відзначає Н.В. Коршунова, важливою сферою діяльності суспільства та держави є політика, адже від її виваженості, обґрунтованості залежать процвітання й добробут держави, сталий розвиток і благополуччя суспільства, свобода людини й задоволення її духовних та матеріальних потреб. Становлення демократичної, соціальної та правової держави неможливе без створення і впровадження належної та ефективної політики держави, за допомогою якої вдається вчасно виявляти проблеми в суспільстві, здійснювати їх ефективний аналіз, визначити й реалізувати оптимальні шляхи розв'язання. За умов глобалізації, переходу від постіндустріального до інформаційного суспільства, розвитку демократії та інститутів громадянського суспільства, інтеграції в міжнародний та європейський правовий простір в Україні набуває розповсюдження така форма організації державної діяльності, як державна політика, що набуває значення як форма взаємодії держави й різноманітних інститутів громадянського суспільства, впливу на організацію та діяльність держави демократичних інституцій, демократичного контролю за її діяльністю тощо [2, с. 14].

Разом із тим, А.В. Іванова принагідно зауважує, що український політичний процес не зважаючи на досить тривалий період та значний шлях політичних, економічних, культурних та інших трансформацій, досі характеризується успадкованими від Радянського Союзу ознаками. Політична система зазнала суттєвих процесів лібералізації, однак залишається проблема сповільненості нецілісності процесу демократизації. Специфіка змін торкнулася і перехідних процесів українського суспільства. Так одним з провідних напрямків трансформацій, яких потребує українська політична система є проведення глибоких та дієвих реформ демократичних інститутів. Досить проблемним аспектом яких є питання побудовання інституту толерантності та вироблення стратегії державної політики в сфері боротьби з проявами нетерпимості, зокрема дискримінацією [3, с. 182].

Таким чином, наголошує В.Я. Тацій, в сучасних умовах розуміння політики як галузі суспільних відносин регулятивного

і контрольного характеру, де відбувається реалізація влади і функціонують політичні інститути, потребує більш глибокої феноменологічної інтерпретації вченими-теоретиками. Високодинамічний соціум, зорієнтований на прогрес і демократію, пред'являє до політики суперечливі вимоги: з одного боку, вбачає в ній соціальну технологію з покращення громадського статусу людей; з другого – засіб впорядкування відносин і згортання небезпечних «соціальних стихій» силою законної влади. Політичні відносини все більше ускладнюються, перетворюючись на універсальну сферу буття держави та суспільства з об'єктивними законами і джерелами розвитку, необхідністю збалансування соціальних інтересів, внутрішніми зв'язками і глобальними викликами з боку світового цивілізаційного ареалу [4, с. 3].

Ба більше, вище окреслене стосується політики у сфері протидії злочинності, суб'єктом якої повноправно виступає Державна кримінально-виконавча служба України. Однак перш ніж перейти до дослідження політики у сфері протидії злочинності звернімося до визначення поняття «політика».

Відповідно до сучасного тлумачного словника української мови за редакцією В.В. Дубічинського «політика» – мета й завдання, які ставлять суспільні класи або політичні партії в боротьбі за свої інтереси; методи і засоби досягнення цього; діяльність органів державної влади й державного управління або політичної партії у тій або іншій галузі в певний період [5, с. 568].

Відповідно до політологічного словника за редакцією В.А. Жадко та В.В. Войтова «політика» (гр. *politika* – державні й суспільні справи) – організаційна, регулятивна й контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована головним чином на досягнення, утримання й реалізацію влади індивідами й соціальними групами задля ствердження власних запитів і потреб. В той же час, зазначають науковці, політика – це мистецтво управління всією сукупністю інтересів, які виступають в будь-кому суспільстві рушійною силою його розвитку, і більше того найефективнішим інструментом політики виступає саме держава [6, с. 90].

Відповідно до політологічного словника за редакцією М.М. Дзери «політика» – це сфера людської діяльності, що пов'язана з відносинами між суспільними групами, партіями, державами з приводу завоювання, утримання і використання влади. Охоплює як певні настанови й цілі, якими суб'єкти керуються у своїх правах, так і практичну діяльність щодо їх реалізації. З цього виходить, пишуть автори, що функції політики – загальна організація суспільства, сфера регулювання і контролю, спрямування діяльності й відносин людей, суспільних груп, класів, націй, держав. Властивості політики: універсальність, всеохоплюючий характер, здатність впливати на всі галузі життя, можливості безмежного проникнення в усі суспільні сфери і взаємодії з неполітичними феноменами [7, с. 62-63].

Таким чином, під політикою за загальним правилом розуміють – діяльність правлячої групи людей, що спрямована на регулювання суспільних відносин з/між громадянами. Детальніше поняття «політики» розглядається в наукових публікаціях.

Так, як відзначають українські автори (Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, Ю.П. Сурмін) «політика» в традиційному розумінні інтерпретується як середовище взаємодії між різними соціальними групами, партіями, націями, народами, державами, владою і населенням, а також громадянами та їх об'єднаннями. Це найважливіший і найскладніший пласт суспільного життя,

«самостійний світ політичних цінностей». В українській науковій термінології, продовжують політологи, «політика» відповідає двом різним поняттям, для яких в інших мовах, зокрема англійській, використовуються різні поняття (policy та politics). Типовими прикладами таких визначень цих двох понять, на думку зазначених вище авторів, можна вважати такі:

1) політика (politics) – це «сфера взаємовідносин різних соціальних груп та індивідів з приводу використання інститутів публічної влади для реалізації своїх суспільно значущих інтересів і потреб». Політику в цьому розумінні вивчають і аналізують переважно політологи, коментують науковці;

2) політика (policy) взагалі – це план, курс дій або «напрямок дій, прийнятний і дотримуваний владою, керівником, політичною партією тощо». Саме в такому розумінні, вважають науковці, вживається слово «політика», коли йдеться про державну політику та про її напрями (зовнішня, внутрішня, економічна, соціальна), саме політика як курс дій є предметом аналізу політики [8, с. 7].

На думку Н. Колісниченко термін «політика» у широкому сенсі стосується авторитарного розподілу соціальних цінностей і комунікацій, включає владу, владні структури та процес державного управління. З даного визначення зрозуміло, на думку науковця, що сам спектр діяльності політиків є досить широким» [9].

В.М. Піча зазначає, що «політика» – це вид людської діяльності, пов'язаний із завоюванням та здійсненням влади, насамперед державної. В сучасних умовах політика перестає бути виключно прерогативою можновладців, переростає рамки тлумачення к політичний курс і набуває визначення публічної боротьби за владу різних соціальних прошарків суспільства, реалізації принципу суверенітету народу, через формування консенсусу, суспільної згоди основних соціальних груп та класів [10, с. 294].

Наводячи лише декілька, на нашу думку найбільш вдалих визначень політики, не будемо вдаватися в подальшу дискусію. Однак лише зазначимо, що у науці сформулювалися декілька підходів до розуміння концепції політики.

Окрім цього і більше цього, Н.А. Липовська та І.В. Письменний наголошують, що політика – це організаційна, регулятивна і контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована головним чином на досягнення, утримання і реалізацію влади індивідами і соціальними групами задля здійснення власних запитів і потреб [11, с. 6].

З усього вищезазначеного виходить, що кримінологічна діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України виступає системоутворюючим елементом державної політики України. Тому, постає питання, щодо визначення поняття державної політики.

На думку таких науковців, як: Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, Ю.П. Сурмін під державною політикою слід розуміти сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни. Рациональність як базова процесуальна характеристика держави, домінуючий спосіб забезпечення її життєдіяльності також утверджується й шляхом формування державної політики і полягає в практиці узгодження цілей різних груп інтересів через змагальність аргументів, спроби переконання опонентів у справедливості своїх позицій та оцінок. І головний, хоча й не єдиний критерій у цьому процесі, – вартість ресурсів, що виділятимуться для

досягнення поставлених цілей. Таким чином, науковці переконані, що раціональна аргументація – це основний процес, що концептуалізує формування державної політики [8, с. 8].

Н.В. Коршунова надає наступне визначення державної політики. Так, державна політика – це цілеспрямована, порівняно стабільна, свідомо-вольова, правова форма організації та здійснення діяльності держави або інших уповноважених нею суб'єктів, що за допомогою спеціальних засобів, методів і процедур формує стратегічний курс розвитку найважливіших сфер життєдіяльності суспільства й тактичного управління ними з метою найоптимальнішого узгодження інтересів соціальних суб'єктів [2, с. 3].

На думку В.І. Андріяша, в ідеалі державна політика – це оптимальний синтез об'єктивних тенденцій суспільного розвитку і суб'єктивних суджень людей про власні інтереси в суспільстві. Державна політика дистанціюється від політики конкретних політичних сил, навіть тих які мають більшість у представницьких органах влади. По-перше, тому що необхідно, щоб державна політика представляла й інтереси меншості, інакше будуть виникати труднощі при її реалізації. По-друге, державна політика повинна бути досить стійкою, стабільною, мати історичну перспективу. По-третє, державна політика повинна виступати, об'єднуючою силою, і бути спрямованою на позитивний розвиток суспільства [12].

Отже, державна політика – це діяльність держави по врегулюванню суспільних відносин. Державну політику в свою чергу необхідно розмежовувати від публічної політики, що виходить із сучасних наукових надбань науки державного управління. Адже, публічна політика за своєю суттю є ширшим поняттям на відміну від державної політики. Це, зокрема, зумовлюється тим, що публічна безпека охоплює те тільки і не стільки державні інституції, а й позадержавні.

Разом із тим, встановлено, що кримінологічна діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України виступає одним із ключових напрямків державної політики у сфері боротьби зі злочинністю. Що підтверджується підвищеною увагою до вдосконалення діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України, як з боку законодавця (реформування Державної кримінально-виконавчої служби) так і наукової спільноти (це, зокрема, вбачається із стрімкого збільшення, останнім часом, захищених дисертаційних робіт, які стосуються окресленого питання).

В подальшому вважаємо перспективним дослідження ефективності кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України.

Література:

1. Фріс П.Л. Идеология криминально-правовой политики : монография. Ивано-Франківськ : Супрун В.П. 2021. 389 с.
2. Коршунова Н.В. Поняття державної політики: теоретико-правове дослідження : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 240 с.
3. Іванова А.В. Антидискримінаційна політика України в аспекті демократичних перетворень. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 63. С. 181-193.
4. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. М.П. Требіна. Харків : Право, 2015. 816 с.
5. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. Харків : ВД «Школа», 2009. 832 с.

6. Політологічний словник : навчально-методичний посібник для студентів. Запоріжжя : ЗДМУ, 2010. 112 с.
7. Політологічний словник / упорядник М.М. Дзера. Львів, 2007. 80 с.
8. Державна політика : підручник / ред. кол. : Ю.В. Ковбасюк (голова), К.О. Ващенко (заст. голови), Ю.П. Сурмін (заст. голови) та ін. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.
9. Колісниченко Н. Політика і державне управління як соціальні феномени. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01\(12\)/12kntmusf.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01(12)/12kntmusf.pdf) (дата звернення: 01.11.2021).
10. Політологія: сучасні терміни і поняття. Короткий навчальний словник-довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації. 4-те видання. Виправлене і доповнене / укладач В.М. Піча, наук. редакція Л.Д. Климанської, Я.Б. Турчин, Н.М. Хоми. Львів : Новий світ-2000, 2015. 516 с.
11. Липовська Н.А. Публічна політика : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 104 с.
12. Андрияш В.І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=626> (дата звернення: 01.11.2021).

Spilnyk S. Criminological activity of the state criminal and executive service of Ukraine as a separate direction of state policy in the fight against crime

In the article the author on the basis of modern achievements of criminal and criminal-executive law paid attention to the issue of criminological activity of the State Criminal-Executive Service of Ukraine as a separate direction of state policy in the field of crime control. At the same time, the author considers modern approaches to understanding the concept of «politics» and «public policy». It is emphasized that public policy, in turn, must be distinguished from public policy, because these concepts are not identical. Thus, the issue of anti-crime policy has usually not been deprived of the attention of the scientific community. However, controversial

and debatable issues remain regarding the definition of subsystems, their place and relationship with each other, in the system of policy in the field of crime prevention, etc. Many scholars emphasize the existence of problematic issues in various spheres of Ukraine's policy, and this applies not only to the policy of combating crime. Which indicates, in particular, the instability of modern globalization processes on the path of European integration of Ukraine. As a general rule, politics is understood as the activity of the ruling group of people aimed at regulating social relations with / between citizens. The concept of "politics" is considered in more detail in scientific publications. The author established that public policy is the activity of the state to regulate public relations. Public policy, in turn, must be distinguished from public policy, based on modern scientific achievements of public administration science. After all, public policy is inherently a broader concept in contrast to public policy. This is, in particular, due to the fact that public safety covers not only and not only state institutions, but also non-state ones. It is emphasized that from all the above in the work it follows that the criminological activity of the State Penitentiary Service of Ukraine is a system-forming element of the state policy of Ukraine. Therefore, the relevance of the study of the etymology of the issue to define the concept of public policy. At the same time, it is established that the criminological activity of the State Penitentiary Service of Ukraine is one of the key areas of state policy in the field of crime control. This is confirmed by the increased attention to improving the activities of the State Penitentiary Service of Ukraine, both by the legislator (reform of the State Penitentiary Service) and the scientific community (this, in particular, can be seen from the rapid increase, recently, defended dissertations question).

Key words: criminal-executive service, criminal-executive law, criminological activity, state policy, policy.